

สื่อทำมือกับการพัฒนาการเรียนการสอนทางด้านนาฏศิลป์ไทย

HANDMADE INSTRUCTIONAL MEDIA AND THE DEVELOPMENT OF THAI CLASSICAL DANCE EDUCATION

ภาคพร หอมนาน¹Pakaphon Homnan¹

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ผู้เขียนต้องการมุ่งเน้นแนวคิดของสื่อทำมือในการพัฒนาการเรียนการสอนนาฏศิลป์ ความสำคัญของสื่อทำมือในการเรียนการสอนนาฏศิลป์ ประเภทของสื่อทำมือสำหรับการเรียนการสอนนาฏศิลป์ แนวทางการประยุกต์ใช้สื่อทำมือในการเรียนการสอนนาฏศิลป์ กรณีศึกษา และผลการใช้สื่อทำมือในการเรียนการสอนนาฏศิลป์ แนวทางการพัฒนาสื่อทำมือในอนาคต ประโยชน์ของสื่อทำมือเพื่อการพัฒนาการเรียนการสอนและคุณภาพของผู้เรียนให้เกิดมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เนื่องจากผู้เขียนได้เข้าร่วมโครงการฝึกอบรมพัฒนาสมรรถนะอาจารย์ในศาสตร์วิชาชีพครู และได้เข้าปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาจำนวน 6 ชั่วโมง ผู้เขียนจึงได้มองเห็นถึงปัญหาในการเข้าถึงเทคโนโลยีที่อาจมีข้อจำกัด ส่งผลกระทบต่อผู้เรียนในการเรียนรู้ จากประเด็นที่กล่าวมาผู้เขียนจึงได้เกิดความสนใจ และมองเห็นความสำคัญของสื่อทำมือที่เหมาะสมกับผู้เรียนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลจากเทคโนโลยีหรืออุปกรณ์การสอนที่จำเป็น นอกจากนี้สื่อทำมียังกำหนดรูปแบบหรือสร้างสรรค์ได้อย่างอิสระ และตรงตามเป้าหมายที่กำหนด นอกจากนี้รายวิชานาฏศิลป์ไทย มีความจำเป็นอย่างมากในการถ่ายทอดองค์ความรู้พื้นฐานให้กับผู้เรียนได้เข้าใจ และปฏิบัติได้ถูกต้อง ตามจารีตทางด้านนาฏศิลป์ไทย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในศาสตร์และศิลป์ที่เป็นสมบัติทางศิลปวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของชาติ

คำสำคัญ: สื่อทำมือ, การพัฒนาการเรียนการสอน, นาฏศิลป์ไทย

¹ อาจารย์ ดร. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม t.nannpru@gmail.com

¹ Lecturer, Dr., Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Pathom Rajabhat University, t.nannpru@gmail.com

Receive 03/09/68, Revise 28/11/68, Accept 02/12/68

Abstract

This academic article focuses on the following key areas: the concept of handmade media in developing dance education, its importance, various types of handmade media for dance instruction, methods for applying it, case studies and results from its use, future development guidelines, and the benefits of handmade media for improving teaching efficiency and student learning outcomes. The author's interest in this topic arose after participating in a 6-hour professional teacher training program and practicum. This experience highlighted the challenges and limitations of technology access, which can negatively impact student learning. This observation led the author to recognize the importance of handmade media, particularly for students in remote areas with limited access to technology or essential teaching tools. Handmade media also allows for flexible and creative design that can be freely adapted to meet specific learning objectives. Furthermore, the subject of Thai classical dance requires effective methods to impart foundational knowledge so that students can understand and perform correctly according to traditional Thai dance practices. This is crucial for students to gain a deeper understanding of this valuable national cultural heritage.

Keywords: Handmade Instructional Media, Instructional Development, Thai Classical Dance

บทนำ

ปัจจุบันเทคโนโลยีมีความก้าวหน้าทันสมัยมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะทางด้านการศึกษาที่มีสื่อการจัดการเรียนการสอนที่มีความหลากหลาย และมีความสอดคล้องกับยุคสมัยในปัจจุบัน นับได้ว่าเป็นการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนที่สอดคล้องกันกับ นโยบายการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ (2568) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568-2569 ที่กล่าวถึงประเด็นในการพัฒนาผู้เรียนด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาสนับสนุน อย่างไรก็ตาม สื่อทำมือยังคงมีความสำคัญและมีบทบาทสำหรับการเรียนการสอนในห้องเรียนอย่างมาก และใช้ได้อย่างแพร่หลายโดยไม่มีข้อจำกัดทางด้านอุปกรณ์การสื่อสาร เช่น จอแสดงผล อินเทอร์เน็ต อุปกรณ์เชื่อมต่ออื่น ๆ สื่อทำมือจึงเหมาะกับทุกพื้นที่ รวมไปถึงพื้นที่ที่ห่างไกลเทคโนโลยียังเข้าไม่ถึง นอกจากนี้สื่อทำมือยังสามารถสร้างสรรค์ได้อย่างไร้ข้อจำกัด และยังสามารถปรับให้เข้ากับบริบทของผู้เรียนที่แตกต่างกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ คณะกรรมการ

การศึกษาขั้นพื้นฐาน (2568) ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ฉบับปรับปรุงแก้ไข พ.ศ. 2566 ในตัวฉบับดังกล่าวได้กำหนดตัวชี้วัดของรายวิชานาฏศิลป์โดยสรุปไว้ว่า ผู้เรียนเข้าใจและแสดงออกด้านนาฏศิลป์อย่างสร้างสรรค์เชิงคุณค่า และสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิต โดยเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมทั้งไทยและสากล

จากการศึกษาในครั้งนี้ผู้เขียนมีความเห็นว่า รายวิชานาฏศิลป์คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้มีการปรับปรุงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานอยู่แล้ว แต่หากบุคลากรทางการศึกษาจะต้องรับหน้าที่ให้การถ่ายทอดองค์ความรู้เป็นศิลปวัฒนธรรมของชาติ ในเรื่องของ ประเภท รูปแบบ ลีลาการเคลื่อนไหว อารมณ์ และองค์ประกอบอื่น ๆ ทางด้านนาฏศิลป์ไทย รวมไปถึง ศิลปะการแสดงของต่างประเทศ หรือประเทศข้างเคียงที่มีวัฒนธรรมที่มีจุดเชื่อมโยงกันและมีช่วงเวลา คู่ขนานกันกับนาฏศิลป์ไทย จึงเป็นเรื่องเยาะที่ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความสับสนได้หากได้รับการ ถ่ายทอดหรือวางรากฐานที่ไม่ชัดเจนให้แก่ผู้เรียน

นอกจากนี้ไพโรจน์ ทองคำสุก (2547) ได้กล่าวถึงประเด็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ทาง ด้านนาฏศิลป์ไว้ว่าการสอนทางด้านนาฏศิลป์ มีอยู่ 3 ลักษณะ คือ 1. สอนให้รู้หลักและเน้นความ ถูกต้องเป็นสำคัญ 2. ปฏิบัติให้เห็นอย่างถูกต้องแม่นยำตามกระบวน 3. คอยดูใส่ใจศิษย์ และแก้ไข เมื่อพบข้อผิดพลาดในการปฏิบัติการฝึกซ้อมและแสดงจริง

อีกหนึ่งประเด็นในแง่ของสังคมและการดำรงอยู่ของนาฏศิลป์ สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2547) ได้กล่าวไว้ว่า นาฏศิลป์มีพัฒนาการควบคู่กับความเจริญของมนุษย์และสะท้อนวัฒนธรรมของชุมชน เมื่อสังคมเติบโตจึงมีการจัดระเบียบแบบแผนของนาฏศิลป์โดยอาศัยผู้เชี่ยวชาญ ชุมชนจึงมีบทบาท ในการหล่อหลอมนาฏศิลป์ให้องค์รวม สามารถเข้าถึงคนทั่วไปในระดับสากลได้ และเสริมสร้างความ สุข ความเข้าใจ และความงามทั้งต่อตนเองและสังคมได้

จากประเด็นที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่าศาสตร์ทางด้านดังกล่าวมีความจำเป็นอย่างมากใน การเรียนรู้และทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง จากที่กล่าวมาข้างต้นผู้เขียนจึงตระหนักและต้องการส่งเสริม กระบวนการให้เยาวชนได้ตระหนักถึงคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมของไทย ให้เห็นเป็นรูปธรรมได้อย่าง ยั่งยืนผ่านสื่อการสอนทำมือทางด้านนาฏศิลป์ บทความนี้มุ่งเน้นนำเสนอแนวคิด ความสำคัญและ ประโยชน์ของสื่อทำมือในการพัฒนาการเรียนการสอนนาฏศิลป์ ตลอดจนเสนอแนะแนวทางการผลิต และการนำไปใช้ในห้องเรียนเพื่อยกระดับคุณภาพของผู้เรียนให้เกิดมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

แนวคิดของสื่อทำมือในการพัฒนาการเรียนการสอนนาฏศิลป์

การพัฒนาการเรียนการสอนนาฏศิลป์ให้มีประสิทธิภาพสูงสุคนั้น จำเป็นต้องอาศัยปัจจัย หลายด้านอีกประการหนึ่งในปัจจัยสิ่งที่สำคัญคือ “สื่อการสอน” ที่เหมาะสมและหลากหลาย สื่อทำมือ เป็นทางเลือกหนึ่งที่มีศักยภาพในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ ด้วยคุณสมบัติที่สามารถปรับแต่งได้

ตามความต้องการและงบประมาณที่จำกัด อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ได้อย่างเหมาะสม

นอกจากนี้ผู้เขียนได้มีการสัมภาษณ์บุคคลกรทางการศึกษาในแง่ของผู้ที่ผลิตสื่อทำมือ (นาฏยศัพท์ทำมือ) เพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน นางสาวศิรินทรา อินยา ตำแหน่ง วิทยฐานะครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี

ได้ให้ความเห็นในประเด็นดังกล่าวไว้ว่า สำหรับผู้สอนมองว่าห้องเรียนในปัจจุบันควรเป็นห้องเรียนที่สนุกและต้องให้ความรู้แก่ผู้เรียน หรือเรียกง่าย ๆ ว่า เรียนปนเล่น เนื่องจากครูผู้สอนให้ความรู้ในลักษณะของการบรรยายเป็นหลักผู้เรียนอาจไม่สนใจและไม่มีความสุขในการเรียน ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับสื่อทำมือในการพัฒนาการเรียนการสอนนั้นผู้สอนได้มีการทำสื่อทำมือขึ้น ยกตัวอย่างเป็นสื่อทำมือนาฏยศัพท์ชื่อว่า นาฏยศัพท์ทำมือ เป็นการให้ความรู้ในลักษณะของหุ่นที่สามารถปรับเปลี่ยนมือได้ตามชื่อท่า เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ โดยกิจกรรมผู้สอนอาจกำหนดระยะเวลาของกิจกรรมเป็นการแข่งขันเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการกระตุ้นผู้เรียน โดยมีรางวัล หรือของขวัญให้ผู้แก่เรียนได้ นอกจากนี้สื่อทำมือที่กล่าวมานี้ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการจดจำมากกว่า การทำใบงานทั่วไป หรือการแสดงภาพจากสื่อเทคโนโลยีที่เป็นสื่อทางเดียว จึงอาจแสดงผลลัพธ์ที่น้อยกว่า แต่ถ้าหากเป็นสื่อทำมือผู้เรียนจะเกิดการสังเกตมากยิ่งขึ้น เนื่องจากสื่อทำมือผู้เรียนจะได้เห็นเป็นรูปธรรมมากกว่าพร้อมทั้งผู้สอนอาจมีการสาธิต และอธิบายรายละเอียดที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น (ศิรินทรา อินยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 1 สิงหาคม 2568)

นอกจากนี้นางสาวภัสวี ขุนเทพ ตำแหน่งครูวิทยฐานะชำนาญการ โรงเรียนเทศบาล 2 วัดเสนาหา (สมัครพลผดุง)

ได้ให้ความเห็นในประเด็นดังกล่าวไว้ว่าแนวคิดในการทำสื่อทำมือเกิดจากการแก้ไขปัญหาของผู้เรียนจากการฝึกปฏิบัติท่าทางนาฏศิลป์ สื่อทำมือก็นับได้ว่าเป็นตัวช่วยในการเรียนการสอนในห้องเรียนแล้ว ยังช่วยในเรื่องของการทำงานเป็นทีม ยกตัวอย่างกิจกรรมให้ผู้เรียนมีการจัดคู่กันเพื่อแลกเปลี่ยนและทายคำศัพท์ท่าท่ากัน จากกิจกรรมที่กำหนดให้ผู้สอนได้เห็นถึงการจดจำท่าท่าของผู้เรียนที่มากขึ้น และมีปฏิสัมพันธ์ของผู้เรียนและเพื่อนร่วมชั้นที่มากขึ้น นอกจากนี้ยังมีสื่อทำมืออีกหลากหลายรูปแบบ เช่น กล้องหมุนภาษาทางนาฏศิลป์ จับคู่ดูภาพ นาฏยศัพท์จับใจ กล้องจุ่มทำนาฏยศัพท์ นอกจากนี้สื่อทำมือยังสามารถแก้ไขปัญหาของผู้เรียนเป็นหลัก ยกตัวอย่าง ผู้เรียนในระดับประถมต้น 1-3 เป็นช่วงที่จะต้องให้ความสำคัญอย่างมากในเรื่องของการอ่านเป็นสำคัญ อาจารย์ผู้สอนจึงมีการจัดทำสื่อทำมือที่ให้ความรู้ในเรื่องของนาฏศิลป์

และสอดแทรกทักษะการอ่านเข้าไปในสื่อเพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะอื่น ๆ มากขึ้น (ภัสวี ขุนเทพ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 4 สิงหาคม 2568)

จากการศึกษาในครั้งนี้ผู้เขียนได้ข้อสรุปว่า แนวคิดการผลิตสื่อทางด้านนาฏศิลป์นับได้ว่าเป็นสื่อที่สามารถแก้ไขปัญหา และพัฒนาผู้เรียนได้ตรงตามเป้าหมายที่ผู้สอนต้องการถ่ายทอดองค์ความรู้ได้ เนื่องจากนาฏศิลป์เป็นศาสตร์ที่มีความซับซ้อนทั้งในด้านท่าทาง การเคลื่อนไหว รวมถึงหลักการจารีตทางด้านนาฏศิลป์ สื่อทำมือจึงเป็นอีกหนึ่งตัวเลือกที่ในปัจจุบันยังนำมาใช้งานในห้องเรียน เช่น หุ่นจำลอง โปสเตอร์ แผ่นการ์ด ท่ารำกระดาษชุดจำลองเครื่องแต่งกาย หรืออุปกรณ์ประกอบการแสดง และในปัจจุบันได้มีการพัฒนารูปแบบให้เป็นบอร์ดเกม เพื่อสอดรับกับความสนใจของผู้เรียน โดยที่ผู้สอนสร้างขึ้นเอง มีคุณค่าในการส่งเสริมความเข้าใจให้แก่ผู้เรียนได้อย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะในกรณีที่ผู้เรียนยังไม่มีโอกาสได้สัมผัสของจริงหรือฝึกปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

ความสำคัญของสื่อทำมือในการเรียนการสอนนาฏศิลป์

สื่อทำมือมีความสำคัญไม่แพ้สื่อประเภทอื่น เนื่องจากสามารถออกแบบได้หลากหลาย ทั้งรูปแบบ สี สัน และเนื้อหา พร้อมมุ่งพัฒนาผู้เรียนอย่างตรงประเด็น ผู้เรียนสามารถใช้งานและสัมผัสสื่อได้จริง ในปัจจุบันสื่อทำมือทางนาฏศิลป์มีรูปแบบหลากหลาย สอดแทรกความสนุกและความรู้ ทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาวิชาได้ดีขึ้น ทั้งยังสอดรับกับพฤติกรรมและความสนใจของผู้เรียนที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยได้

ผู้เขียนได้มีประสบการณ์นางสาวศิรินทรา อินยา ได้ให้ความเห็นในประเด็นดังกล่าวไว้ว่า

สื่อทำมือช่วยให้ผู้เรียนเกิดการจดจำได้ จับหรือสัมผัสได้ และเล่นได้มากกว่าการทำใบงานทั่วไป หรือการแสดงผลภาพจากสื่อเทคโนโลยีที่เป็นสื่อทางเดียว จึงอาจแสดงผลลัพธ์ที่น้อยกว่า แต่ถ้าหากเป็นสื่อทำมือผู้เรียนก็จะเกิดการสังเกตมากยิ่งขึ้น เนื่องจากสื่อทำมือผู้เรียนจะได้เห็นเป็นรูปธรรมมากกว่าพร้อมทั้งผู้สอนอาจมีการสาธิต และอธิบายรายละเอียดที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น (ศิรินทรา อินยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 1 สิงหาคม 2568)

นอกจากนี้ผู้เขียนได้มีประสบการณ์ นายประมะ ประยูรหงษ์ ตำแหน่งครูที่มีวิทยฐานะชำนาญการ หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ โรงเรียนคงทองวิทยา ได้ให้ความเห็นในประเด็นดังกล่าวไว้ว่า

สื่อทำมือสามารถเป็นตัวช่วยครูผู้สอนได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้สื่อทำมือยังเป็นตัวช่วยให้กับครูผู้สอนได้ในกรณีที่ บางโรงเรียนอาจขาดแคลนครูผู้สอนที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในศาสตร์นั้น ๆ ยกตัวอย่าง โรงเรียน A เป็นโรงเรียนในระดับการศึกษามัธยมศึกษาทั้งต้นและปลาย ทางโรงเรียนมีครูทางนาฏศิลป์เพียง 1 คนเท่านั้น ซึ่งไม่เพียงพอต่อความต้องการของโรงเรียน แต่อาจมีครูในกลุ่มสาระเดียวกันที่เป็นครูดนตรี ครูศิลปะ ซึ่งไม่ตรงกับศาสตร์นั้น ๆ จึงไม่สามารถปฏิบัติท่าทำให้แก่ผู้เรียนได้สื่อทำมือ

จึงเป็นอีกหนึ่งตัวช่วยที่ทำให้ครูผู้สอนสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ได้ และอย่างน้อยผู้เรียนสามารถปฏิบัติทำซ้ำได้ตรงตามสื่อทำมือนั้น ๆ หรือภาพประกอบได้อย่างถูกต้อง (ประมะ ประยูรหงษ์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 11 สิงหาคม 2568)

จากประเด็นที่กล่าวมานี้ผู้เขียนได้สรุปว่าสื่อทำมือสามารถเสริมสร้างความเข้าใจ และอธิบายได้อย่างเป็นรูปธรรมผ่านสื่อทำมือประเภทต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจนถูกต้องตรงประเด็นของเนื้อหาที่ต้องการนำเสนอหรือพัฒนาผู้เรียนได้ นอกจากนี้สื่อทำมียังกระตุ้นความสนใจที่เป็น สัญญะทางศิลปะที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้และจินตนาการของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนสามารถตีความรูปทรง สี สัน และสัญลักษณ์ต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ทำให้เกิดความกระตือรือร้นในการเรียนรู้มากขึ้น เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการลงมือปฏิบัติของผู้เรียน เช่น สื่อทำมือที่มีการแปะติด การแยกประเภท การจับคู่ เพื่อให้เกิดความเข้าใจมากขึ้น นอกจากนี้ยังสามารถควบคุมคุณภาพงบประมาณได้ นอกจากนี้อีกหนึ่งประเด็นที่น่าสนใจสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาของการขาดแคลนครูผู้ชำนาญในศาสตร์นั้น ๆ พร้อมแนวทางการแก้ไขปัญหาก็ได้ คือ การจัดทำสื่อทำมือที่เป็นตัวช่วยให้กับครูผู้สอนที่อาจไม่มีความชำนาญ โดยการสอดแทรกเนื้อหา และกิจกรรมให้แก่ผู้เรียนได้เรียนรู้ในศาสตร์นั้น ๆ ได้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ

ประเภทของสื่อทำมือสำหรับการเรียนการสอนนาฏศิลป์

ผู้เขียนได้มีการศึกษา สํารวจ สัมภาษณ์บุคคลกรทางการศึกษาที่ผลิตสื่อทำมือ และผู้ที่ใช้สื่อทำมือในการจัดการเรียนการสอนทางด้านนาฏศิลป์ เพื่อเป็นแนวทางในการแยกประเภทของสื่อให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ดนิตา ดวงวิไล (2564) ศึกษาการแบ่งประเภทของสื่อการเรียนรู้จาก Bhormwon (บอม-วอง) ไว้ได้อย่างน่าสนใจดังนี้

ประเภทของสื่อการเรียนรู้แบ่งได้ 3 ประเภท ดังนี้ 1) สื่อวัสดุ (Software) คือ ตัวอุ้มความรู้ เช่น แผ่นภาพ บัตรคำ ชาร์ต ภาพโปสเตอร์ 2) สื่ออุปกรณ์ (Hardware) คือ ช่องทางผ่านของตัวอุ้มความรู้ เช่น เครื่องฉาย เครื่องเสียง คอมพิวเตอร์ 3) วิธีการ (Technique) คือ ขั้นตอนในการนำเสนอเนื้อหา กิจกรรม ผู้สอนควรเลือกสื่อให้เหมาะสมกับเนื้อหาและประสบการณ์การเรียนรู้ รวมถึงประโยชน์ แนวคิดการออกแบบการเรียนการสอน (Instructional Design) มีเป้าหมายหลัก คือ การทำให้การเรียนรู้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด การเรียนรู้จึงมีหลักการสำคัญ 4 ประการ เพื่อนำไปสู่การออกแบบสื่อการเรียนรู้ผู้สอนต้องทำความเข้าใจกับหลักการออกแบบการเรียนการสอนทั้ง 4 ประการ ได้แก่ 1) What to teach ผู้สอนต้องการสอนอะไร 2) Who will accomplish ผู้เรียนคือใคร 3) How to teach มีวิธีการจัดการเรียนการสอนอย่างไร 4) How to

evaluate มีวิธีการประเมินผลอย่างไร (Bhormwong, 2523 อ้างถึงใน ดนิตา ดวงวิไล, 2564).

จากประเด็นที่กล่าวมานี้ บุษราคัม ยอดชะลูด ได้ให้ความเห็นในบทความวิจัยว่า

เครื่องมือเพื่อส่งเสริมทักษะในการอ่านจับใจความสำคัญ ผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกฝน และฝึกอ่านซ้ำได้ด้วยตนเอง ประกอบกับแบบฝึกมีภาพประกอบ สีสดใสสวยงาม น่าสนใจ รวมทั้งเนื้อหาที่น่าสนใจเป็น บทอ่านเป็นนิทาน ตำนานท้องถิ่นที่มีความน่าสนใจ เหมาะสม กับวัยและความสนใจของนักเรียน จึงทำให้นักเรียน เกิดความสนใจ และเรียนรู้ได้เร็วขึ้น (บุษราคัม ยอดชะลูด, 2564).

จากการศึกษาในครั้งนี้ผู้เขียนจึงได้ข้อสรุปว่าสื่อทำมือในปัจจุบันมีหลากหลายประเภท และมีรูปแบบการใช้งานที่น่าสนใจแตกต่างกัน รวมถึงการใช้เพื่อพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาของผู้เรียนได้จากการดึงดูดความสนใจอาจเป็นสื่อวัสดุ สื่ออุปกรณ์ วิธีการ รวมไปถึงสื่อที่มีภาพประกอบ สีสดใส เนื้อหาที่น่าสนใจจึงก่อให้เกิดการเรียนรู้หรือทักษะใหม่ ๆ ของผู้เรียน นอกจากนี้ผู้เขียนได้ทำการสำรวจทั้งในสถานศึกษา และสื่อออนไลน์ที่มีการแชร์โอเดีย รวมถึงการจำหน่ายสื่อทำมือในท้องตลาดออนไลน์ทั่วไป จากการสำรวจผู้เขียนได้เห็นถึงความคิดสร้างสรรค์ของครูผู้สอนที่มีโอเดีย และแนวคิดโดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภทได้ดังนี้

1. สื่อภาพ คือ สื่อทำมือที่เป็นบัตรภาพ โปสเตอร์ บอร์ด สมุดภาพ แผ่นพับ ใบปลิว โดยผู้เขียนยกตัวอย่าง พอสังเขปดังนี้

ภาพที่ 1 สื่อทำมือประเภทบอร์ด

ที่มา: เพจเฟซบุ๊กเพจห้องเรียนครูบี. เข้าถึงเมื่อ 6 สิงหาคม 2568,

<https://www.facebook.com/profile.php?id>

สื่อทำมือประเภทบอร์ด เป็นการให้ความรู้ในรูปแบบของภาพประกอบ และมีเนื้อหาอธิบาย นอกจากนี้ประโยชน์ของสื่อประเภทนี้คือ การใช้ภาพประกอบที่มีสีสัน ดึงดูดความสนใจให้ผู้เรียนเกิดมีการอธิบายรายละเอียดที่มีความกระชับ ครบถ้วน เนื่องจากผู้จัดทำมีการประมวลองค์ความรู้ให้มีความกระชับเข้าใจง่ายสื่อประเภทนี้ จึงเหมาะสมที่จะใช้ให้ความรู้ในสถานศึกษา และเหมาะสมกับ ผู้เรียนในทุก ๆ ระดับชั้น

ภาพที่ 2 สื่อทำมือประเภทแผ่นพับ

ที่มา: เพจเฟซบุ๊กเพจห้องเรียนครูบี. เข้าถึงเมื่อ 6 สิงหาคม 2568,

<https://www.facebook.com/profile.php?id>

สื่อทำมือประเภทแผ่นพับ เป็นสื่อที่มีการใช้ภาพประกอบและมีคำอธิบายโดยสังเขป เนื่องจากเป็นสื่อที่มีความจำกัดขนาดของสื่อแผ่นพับ ประโยชน์ของสื่อประเภทนี้คือ เป็นสื่อที่มีขนาดเล็กกะทัดรัดเหมาะแก่การพกพาไปใช้ได้หลากหลายพื้นที่ที่มีภาพประกอบและคำอธิบาย ผู้เรียนสามารถจำต้องได้จริง นอกจากนี้ผู้ออกแบบอาจมีการใส่กิจกรรมท้ายแผ่นพับเพื่อกระตุ้นความสนใจให้ฝึกปฏิบัติตามเนื้อหาได้ สื่อประเภทนี้จึงเหมาะสมกับครูผู้สอนที่ต้องการนำไปใช้เป็นการสอนแบบพกพา และเหมาะสมกับผู้เรียนในระดับประถมศึกษาตอนต้นขึ้นไป

จากการศึกษาในครั้งนี้พบว่าสื่อทำมือประเภทแผ่นพับเป็นสื่อขนาดเล็กกะทัดรัดที่ใช้ภาพประกอบและคำอธิบายโดยสังเขป ทำให้ผู้เรียนสามารถจดจำและปฏิบัติตามเนื้อหาได้จริง การออกแบบสื่อสามารถเพิ่มกิจกรรมเพื่อกระตุ้นความสนใจและการมีส่วนร่วมของผู้เรียนได้ สื่อแผ่นพับยังทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์ทางศิลปะ ที่ช่วยกระตุ้นการรับรู้เชิงสุนทรีย์และพัฒนาจินตนาการของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนสามารถตีความรูปร่าง สี สัน และสัญลักษณ์ได้ด้วยตนเอง ประโยชน์อื่น ๆ ของสื่อประเภทนี้คือความยืดหยุ่นในการออกแบบ สอดคล้องกับเนื้อหา และควบคุมงบประมาณได้ง่าย จึงเหมาะสมกับผู้สอนและผู้เรียนทุกระดับชั้น

2. สื่อทำมือจำลอง คือ สื่อทำมือในรูปแบบหุ่นจำลองท่ารำ หุ่นมือ หุ่นเชิด รวมถึงอุปกรณ์จำลอง ทั้งสิ้น ผู้เขียนจะขอยกตัวอย่าง พอสังเขปดังนี้

ภาพที่ 3 สื่อทำมือหุ่นจำลองท่ารำ (นาฏยศัพท์พันมือ)
ที่มา: เฟสบุ๊ค Sirin Sirin. เข้าถึงเมื่อ 6 สิงหาคม 2568,
<https://www.facebook.com/groups>

สื่อทำมือประเภทจำลองท่ารำ เป็นสื่อที่จำลองหุ่นโดยที่สามารถปรับเปลี่ยนมือของหุ่นในท่าทางต่าง ๆ เช่น มือจีบคว่ำ มือจีบหงาย มือจีบส่งหลัง มือจีบล่อแก้ว ตั้งวงล่าง ตั้งวงกลาง ตั้งวงบน ประโยชน์ของสื่อประเภทนี้ผู้เรียนสามารถจับต้องได้จริง และปฏิบัติท่ารำตามสื่อประเภทดังกล่าวได้อย่างชัดเจนเห็นภาพ นอกจากนี้ผู้เรียนจะได้กระตุ้นการเรียนรู้ จากหุ่นจำลองท่ารำพื้นฐานที่ผู้เรียนสามารถต่อยอดเป็นท่ารำประกอบการแสดงได้ ข้อดีของสื่อประเภทนี้คือผู้สอนสามารถจัดกิจกรรมในรูปแบบของเกมส์ที่ฝึกพัฒนาทักษะการปฏิบัติท่ารำของผู้เรียนได้ นอกจากนี้ผู้สอนอาจมีการพัฒนาสื่อประเภทที่กล่าวให้มีการเคลื่อนไหวในส่วนของศีรษะ การใช้เท้าเพิ่มมากขึ้นได้ นอกจากนี้สื่อประเภทดังกล่าวอาจเหมาะสมกับผู้เรียนในระดับประถมตอนต้นได้ เนื่องจากเป็นวัยที่มีการจดจำเป็นภาพได้

ภาพที่ 4 สื่อประเภทอุปกรณ์จำลอง (ดาบไม้)
ที่มา: ผู้วิจัย

สื่ออุปกรณ์จำลอง เป็นสื่อที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริง เห็นเป็นรูปธรรม ซึ่งประโยชน์ของสื่อประเภทนี้ผู้เรียนได้สัมผัสและทำความเข้าใจ นอกจากนั้นสื่อประเภทที่กล่าวมานี้อาจเป็นดาบ ที่ทำมาจากวัสดุที่เป็นไม้ หรือพัด ที่อาจทำมาจากกระดาษที่มีการพับพับซ้อนกันจนกลายเป็นพัดจำลองที่สามารถเป็นสื่อการสอนในการปฏิบัติท่ารำระบำที่ต้องใช้เป็นอุปกรณ์ในการแสดงได้ ประโยชน์ของสื่อประเภทนี้ผู้เรียนสามารถใช้งานได้เสมือนจริง สามารถควบคุมงบประมาณที่จำกัดได้ นอกจากนี้อุปกรณ์บางประเภทหากไม่ได้ใช้ในการควบคุมของครูผู้สอนอาจก่อให้เกิดอันตรายได้ เช่น ดาบ กระบอง พระขรรค์ ไม้พลอง เป็นต้น ซึ่งอุปกรณ์ที่กล่าวมานี้อาจใช้วัสดุที่เป็นไม้หรือพลาสติก เพื่อความปลอดภัย แข็งแรง ไม่ก่อให้เกิดอันตรายกับผู้เรียนได้ นอกจากนี้สื่อประเภทนี้ผู้เรียนจะได้รับความรู้ จากการได้ทดลองใช้งาน และการสัมผัส และครูผู้สอนอาจให้แนวทางหรือเทคนิคการใช้อุปกรณ์ให้ถูกต้อง เพื่อให้ผู้เรียนได้รับทักษะการฝึกปฏิบัติได้จริง สื่ออุปกรณ์จำลองอาจเหมาะสมกับผู้เรียนในทุก ๆ ระดับชั้นแต่ก็ขึ้นอยู่กับอุปกรณ์ที่ใช้เป็นสื่อการสอนมีความเหมาะสมกับช่วงวัยของผู้เรียนในระดับประถมสื่อจำลองที่ใช้อาจเป็นพัดจำลอง เครื่องดนตรีจำลองกลองยาวขนาดเล็ก หรือหน้ากากหัวโขนจำลองวัสดุทำมาจากกระดาษ ที่ไม่ก่อให้เกิดอันตรายกับเด็กเล็กมีความปลอดภัยสูง สำหรับระดับมัธยมศึกษาต้นและปลาย ครูผู้สอนอาจใช้สื่ออุปกรณ์ที่มีความเสมือนจริงขึ้นได้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและนำไปใช้งานได้จริง แต่ครูผู้สอนควรต้องอยู่ควบคุม ไม่ก่อให้เกิดอันตรายกับผู้เรียนเป็นสำคัญ

จากการศึกษาในครั้งนี้สื่อทำมือประเภทจำลองการสร้างหุ่นผู้สร้างสรรค์สามารถปรับเปลี่ยนท่าทางมือได้ จะมุ่งเน้นเสริมสร้างความเข้าใจใน ท่าทางพื้นฐานของร่างกายและผู้เรียนสามารถฝึกปฏิบัติทักษะได้ สำหรับสื่ออุปกรณ์จำลองจะมุ่งเน้นที่การฝึกใช้งานอุปกรณ์ประกอบการแสดงอย่างถูกต้องและปลอดภัย ซึ่งสื่อทำมือทั้งสองประเภทมีการใช้งานที่ต่างกันอย่างเห็นได้ชัด นับได้ว่าสื่อทำมือเป็นเครื่องมือที่เสริมสร้างคุณค่า จิตนาการและความคิดสร้างสรรค์หากนำมาปรับใช้เป็นหัวข้ออื่น ๆ ตามความสนใจหรือความถนัดของผู้เรียนการเรียนการสอนนาฏศิลป์ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3. สื่อเกม/กิจกรรม คือ สื่อรูปแบบบอร์ดเกม บัตรจับคู่ ปริศนาคำทาย โดยผู้เขียนจะขอยกตัวอย่างพอสังเขปดังนี้

ภาพที่ 5 สื่อกำมือประเภทเกม (บอร์ดเกมเศรษฐกิจการแสดงพื้นเมือง 4 ภาค)

ที่มา: เพจเฟซบุ๊กเพจห้องเรียนครูบี. เข้าถึงเมื่อ 6 สิงหาคม 2568,

<https://www.facebook.com/profile.php?id>

สื่อกำมือประเภทเกม เป็นสื่อที่ผู้เรียนให้ความสนใจ สนุกได้รับความรู้ นับได้ว่าสื่อประเภทนี้ยังได้รับความนิยมอย่างมาก เนื่องจากในอดีตบอร์ดเกมเศรษฐกิจเป็นกิจกรรมยามว่างของเด็กในวัยประถมจนถึงมัธยมเป็นเกมที่ฝึกทักษะทางด้านความคิด การวางแผน ปัจจุบันครูผู้สอนได้มีการนำรูปแบบของบอร์ดเกมส์แนวอื่น ๆ เช่น บอร์ดเกมบันไดงู บอร์ดเกมอุโมงค์ บอร์ดเกมเศรษฐกิจนำมาปรับใช้ทั้งรูปแบบและวิธีการเล่นโดยการสอดแทรกเนื้อหาทางด้านนาฏศิลป์ ประโยชน์ของสื่อกำมือประเภทนี้เป็นการดึงดูดและกระตุ้น ผู้เรียนให้ได้รับความรู้ทางด้านนาฏศิลป์ สิ่งที่ผู้เรียนจะได้รับจากการใช้สื่อกำมือประเภทที่กล่าวมานี้ในอีกมิติหนึ่งคือความสนุกสนาน ได้ใช้ความคิด การจดจำภาพ และการสื่อสารเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนได้ดี ข้อดีของสื่อประเภทนี้ คือเป็นการพัฒนาสื่อการสอนที่มีความทันสมัย ตอบรับกับคามสนใจของผู้เรียนได้ดี และเป็นสื่อที่สามารถใช้ได้กับผู้เรียนที่อาจต้องมีความรู้ด้านการอ่าน และมีความรู้เกี่ยวกับการจดจำวิธีการเรียนหรือเดินเกมไปในด้านต่าง ๆ ได้ซึ่งเกมสื่อกำมือประเภทนี้อาจเหมาะสมกับเด็กในชั้นประถมจนถึงมัธยม แต่ก็ต้องขึ้นอยู่กับความเข้มข้นของเนื้อหาที่เหมาะสมกับช่วงชั้นนั้น ๆ

ภาพที่ 6 สื่อกำมือประเภทกิจกรรม (กิจกรรมจับคู่ภาพแยกประเภทการแสดงพื้นเมือง)

ที่มา: เพจเฟซบุ๊กเพจห้องเรียนครูบี. เข้าถึงเมื่อ 6 สิงหาคม 2568,

<https://www.facebook.com/profile.php?id>

สื่อทำมือประเภทกิจกรรม คือ สื่อที่เป็นรูปแบบของบอร์ดภาพให้ผู้เรียนได้หยิบจับเป็นการฝึกทักษะการจดจำเป็นภาพ เพื่อจับคู่ภาพหรือแยกประเภทของการแสดงได้ นอกจากนี้สื่อประเภทนี้ผู้สอนอาจผลิตสื่อให้ความรู้ที่เป็นเนื้อหาอื่น ๆ ได้ เช่น คำศัพท์ ท่ารำ หรือประวัติศาสตร์นาฏศิลป์ บัตรจับคู่ สร้างบัตรภาพหรือบัตรคำให้ผู้เรียนจับคู่ท่ารำกับชื่อท่ารำ หรือเครื่องแต่งกายชุดการแสดงต่าง ๆ ปริศนาคำทาย สร้างคำถามหรือปริศนาเกี่ยวกับนาฏศิลป์ ประโยชน์และข้อดีของสื่อประเภทนี้ผู้เรียนจะได้รับ เพื่อกระตุ้นการคิด ทักษะการจดจำเป็นภาพ การทำงานเป็นทีม หรือแบบคู่ได้ และหากบัตรคำ หรือสื่อนั้น ๆ ผู้สอนอาจมีการใส่ข้อความเกี่ยวกับรายละเอียดเพื่อเป็นการฝึกทักษะการอ่านของผู้เรียนในช่วงชั้นที่ต้องการพัฒนาทักษะที่กล่าวมานี้ นอกจากนี้สื่อประเภทที่กล่าวมานี้ อาจเหมาะสมกับผู้เรียนในระดับประถม เนื่องจากเป็นสื่อที่มีการใช้ภาพ สี สันเป็นหลักและมีรายละเอียดไม่เยอะมากเหมาะสมแก่การพัฒนาผู้เรียนที่กล่าวมานี้เป็นอย่างมาก

จากการศึกษาในครั้งนี้ผู้เขียนได้ข้อสรุป สื่อทำมือประเภทเกมและสื่อทำมือประเภทกิจกรรมเป็นนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ช่วยกระตุ้นความสนใจ และเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ของผู้เรียนจะเห็นได้ว่าสื่อทำมือทั้งสองประเภทมีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนรู้ด้านนาฏศิลป์ โดยสื่อประเภทเกมจะตอบโจทย์ในแง่ของการสร้างความสนุกสนาน ความท้าทาย และการพัฒนาทักษะเชิงคิด ส่วนสื่อประเภทกิจกรรมจะช่วยฝึกการจดจำ เสริมสร้างทักษะการอ่าน และกระตุ้นการทำงานร่วมกัน ทั้งสองล้วนเป็นสื่อที่ช่วยทำให้การเรียนการสอนในเชิงสุนทรีย์และจินตนาการของผู้เรียนทำให้สามารถตีความจากภาพ สี สัน รูปทรง และสัญลักษณ์ได้ด้วยตนเอง ส่งผลให้การเรียนการสอนนาฏศิลป์มีความหลากหลายและผู้เรียนได้รับความรู้ยิ่งขึ้น

แนวทางการประยุกต์ใช้สื่อทำมือในการเรียนการสอนนาฏศิลป์

ผู้เขียนได้มีการศึกษาค้นคว้า และสำรวจ จากการบทความ แหล่งผลิตสื่อทำมือที่มีการจำหน่ายในตลาดออนไลน์ และการสัมภาษณ์ผู้ที่เป็นบุคคลทางการศึกษาที่มีการผลิตสื่อ และมีการวางแผน การสร้างสรรค์ การนำไปใช้ และมีการประเมินผล ดังนี้

จากประเด็นที่กล่าวมาผู้เขียนได้มีการสัมภาษณ์นางสาวศิรินทรา อินยา ได้ให้ความเห็นดังกล่าไว้ว่า

แนวทางการประยุกต์ใช้สื่อทำมือในการเรียนการสอนนาฏศิลป์ ครูผู้สอนมีการศึกษาเทรนด์ช่วงนั้นว่าผู้เรียนมีความสนใจกับเรื่องอะไร จากนั้นมีการวางแผนรูปแบบสื่อ เนื้อหาที่ต้องการถ่ายทอด จากนั้นมีการออกแบบสื่อการสอน แต่สิ่งสำคัญมาก ๆ ครูผู้สอนต้องมีการศึกษาและตามโลกปัจจุบันให้ทันเพื่อให้ตอบโจทย์กับความต้องการ ความสนใจของผู้เรียน ยกตัวอย่าง ลาบูบู้ กำลังมาในรูปแบบของกล่องสุ่ม เราอาจมีการใส่ท่ารำนานาฏยศัพท์ หรือภาษาท่า ไว้ในกล่องและให้ผู้เรียนลองสุ่มแล้วปฏิบัติท่ารำตามโจทย์ที่กำหนดให้ถูกต้อง นอกจากนี้สื่อทำมือที่นำมาใช้ในครั้งนี้

ยังสามารถฝึกทักษะให้ผู้เรียนเกิดความกล้าแสดงออกในชั้นเรียนได้ จากนั้นครูผู้สอนได้มีการสังเกตการเรียนรู้ของผู้เรียน และมีการประเมินผลจากการสอบถาม และปฏิบัติ (ศิรินทรา อินยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 1 สิงหาคม 2568)

นอกจากนี้นางสาวภัสวี ขุนเทพได้ให้ความเห็นในประเด็นดังกล่าวไว้ว่า

สำหรับครูผู้สอนมองว่าการออกแบบสื่อการสอนมีการนำมาประยุกต์ใช้ในห้องเรียนอยู่ตลอด โดยการแบ่งชั้นตอนไว้ดังนี้ 1. ผู้สอนมีการศึกษาแผนการสอนของตนเองว่าเทอมนี้จะสอนเนื้อหาเกี่ยวกับอะไร 2. ผู้สอนจึงจะเริ่มมีการผลิตสื่อมีการกำหนดชื่อกิจกรรมให้มีความน่าใจ เช่น กิจกรรมเอ๊ะ ๆ อะไรเอ๋ย, กล่องหมุนภาษาทางนาฏศิลป์, จับคู่ดูภาพ นาฏยศัพท์จับใจ กล่องจุ่มทำนาฏยศัพท์ เป็นต้น 3. โดยส่วนตัวมักชอบทำสื่อที่ผู้เรียนสามารถปฏิบัติร่วมกันได้ เป็นการเสริมสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน และเสริมสร้างการปลูกฝังผู้เรียนให้สามารถทำงานเป็นทีมได้จากสื่อทำมือ 4. มีการวัดและประเมินผล ความรู้ ความเข้าใจของผู้เรียนอยู่ทุกครั้งที่การนำสื่อทำมือเข้ามามีบทบาทในชั้นเรียน (ภัสวี ขุนเทพ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 4 สิงหาคม 2568)

จากการศึกษาในครั้งนี้ผู้เขียนได้เห็นถึงแนวทางการประยุกต์ใช้สื่อทำมือในการเรียนการสอนนาฏศิลป์ของครูผู้สอนแต่ละท่านอาจมีความใกล้เคียงกันในเรื่องการรูปแบบกิจกรรมและสื่อที่นำมาใช้กับผู้เรียน แต่ความแตกต่างกัน ในเรื่องของการวางแผน ขั้นตอน เนื้อหา การประเมินผล และอีกหนึ่งประเด็นที่น่าสนใจคือการสื่อทำมือที่ครูผู้สอนมีการนำเข้ามาใช้ในห้องเรียนยังปลูกฝังเสริมสร้างทักษะให้ผู้เรียนได้ นับได้ว่าสื่อทำมือทางด้านนาฏศิลป์สามารถพัฒนาผู้เรียนได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม นอกจากนี้ผู้เขียนได้สรุปเป็นประเด็นไว้ดังนี้

1. การวางแผน 1) ผู้สอนมีการกำหนดวัตถุประสงค์: ระบุว่าต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านสื่อทำมือขึ้นนี้ในประเด็นใด 2) วิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย: โดยพิจารณาช่วงวัย ความสนใจ และพื้นฐานความรู้ของผู้เรียน 3) รูปประเภสื่อทำมือ: ควรมีความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ และเนื้อหาในการเรียนรู้ 4) เตรียมวัสดุอุปกรณ์: ที่มีความแข็งแรงทนทานไม่เกิดอันตรายต่อการใช้งาน อาจเป็นวัสดุเหลือใช้หรือวัสดุธรรมชาติและสามารถควบคุมงบประมาณได้

2. การสร้างสรรค์ 1) ออกแบบ: วาดแบบร่าง วางแผนการสร้างสื่อให้ชัดเจน เน้นความสวยงาม ความทนทาน และความปลอดภัย 2) ทดลองใช้: มีการทดลองใช้ก่อนนำไปใช้งานจริงเพื่อตรวจสอบข้อบกพร่องและปรับปรุงแก้ไข 3) การนำไปใช้: แนะนำสื่อทำมือให้ผู้เรียนรู้จัก และอธิบายวิธีการใช้งานอย่างชัดเจน 4) การจัดกิจกรรม: ออกแบบกิจกรรมที่หลากหลาย และความน่าสนใจที่มีการใช้สื่อทำมือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรม

3. **สังเกตการณ์** ครูผู้สอนมีการสังเกตการณ์เรียนรู้ของผู้เรียนขณะใช้สื่อ และให้คำแนะนำเพิ่มเติมกับผู้เรียนได้ 1) ประเมินผล: ประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนจากการใช้สื่อเพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงการสอนในอนาคต

กรณีศึกษาและผลการใช้สื่อทำมือในการเรียนการสอนนาฏศิลป์

จากหัวข้อที่กล่าวมาผู้เขียนได้มีการลงพื้นที่เข้าไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนในช่วงประถมชั้นปีที่ 1 และมีการนำสื่อทำมือประเภทบัตรภาพทางนาฏศิลป์มาเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการเรียนการสอน โดยก่อนที่จะเริ่มกิจกรรมครูผู้สอนได้มีการพูดคุยอธิบาย สาธิต และผู้เรียนปฏิบัติทำรำนานาฏศิลป์เบื้องต้นไปพร้อมกัน มีการตั้งประเด็นถามคำถามมีการโต้ตอบกันภายในชั้นเรียน จากนั้นครูได้อธิบายการใช้สื่อทำมือ และแบ่งผู้เรียนเป็นแถว หรือเป็นกลุ่ม ครูผู้สอนจะวางบัตรภาพ และมีบัตรคำภาษาทำนาฏศิลป์ไว้ที่โต๊ะเรียนและให้ผู้เรียนเลือกภาพที่ตนเองชื่นชอบจำนวน 1 ใบและหาบัตรคำภาษาทำนาฏศิลป์วางไว้ในช่องว่างให้ถูกต้อง และให้ผู้เรียนส่งสมาชิกในกลุ่ม 1 คน โดยสลับสับเปลี่ยนกันทุกคนออกมาปฏิบัติห้องชั้นเรียนให้เพื่อน ๆ ช่วยกันทายว่าเป็นท่ารำนานาฏศิลป์ที่ถูกต้องหรือไม่ ถ้ากลุ่มหรือแถวไหนตอบคำถามถูกต้องมีการแจกขนมหรือให้คะแนนเพิ่มเพื่อเป็นกระกระตุ้นผู้เรียนได้ดี จากนั้นการวัดและประเมินผลครูผู้สอนจะเลือกบัตร 1 ใบ ให้ผู้เรียนปฏิบัติตามภาพ และสอบถามผู้เรียนว่าท่ารำนานาฏศิลป์ที่กำลังปฏิบัติมีชื่อท่ารำนานาฏศิลป์อะไร และครูผู้สอนมีการอธิบายเพิ่มเติมได้ ตามภาพกิจกรรมดังต่อไปนี้

ภาพที่ 7 สื่อประเภทบัตรคำ และบัตรภาพประกอบ

ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 8 ภาพบรรยากาศในชั้นเรียนที่มีการใช้สื่อทำมือ

ที่มา: ผู้วิจัย

จากกิจกรรมดังกล่าวพบว่าผู้เรียนมีการคิดวิเคราะห์ จดจำทำซ้ำได้ดี และสามารถวางแผนร่วมกันเป็นทีมอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งมีความกล้าแสดงออกและปฏิบัติทำซ้ำได้ถูกต้องมากกว่า การสอนแบบบรรยาย สื่อทำมือประเภทนี้ยังช่วยฝึกทักษะการอ่านเนื่องจากการระบุชื่อทำรำนานาญ ศัพท์เบื้องต้น พร้อมทั้งทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์ทางศิลปะ ที่กระตุ้นการรับรู้เชิงสุนทรีย์และจินตนาการ ของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนสามารถตีความทำซ้ำ รูปแบบ และสัญลักษณ์เชิงศิลปะได้ด้วยตนเอง ส่งผลให้ การเรียนรู้มีความลึกซึ้งและสร้างสรรค์มากยิ่งขึ้น

แนวทางการพัฒนาสื่อทำมือในอนาคต

สื่อทำมือในปัจจุบันมีการพัฒนารูปแบบอย่างต่อเนื่อง จากบุคลากรทางการศึกษาสำนักพิมพ์ ต่าง ๆ และองค์กรที่ให้ความสำคัญกับการศึกษา สำหรับผู้เขียนมองว่าในอนาคตสื่อทำมืออาจไม่ได้ เป็นสื่อที่ใช้กันอย่างแพร่หลายแบบในปัจจุบัน อาจมีการใช้ AI ร่วมกับสื่อทำมือเข้ามาเป็นส่วนหนึ่ง ของการเรียนการสอน อาจจะโต้ตอบ พร้อมทั้งประมวลผลในทักษะด้านนั้น ๆ แสดงผลหรือ ข้อผิดพลาด รวมถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาให้กับผู้เรียนได้ นอกจากนี้จากหัวข้อดังกล่าว ผู้เขียนได้มี การสัมภาษณ์ครูผู้สอนในระดับประถมและระดับมัธยม เพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างมุมมองกันดังนี้

นอกจากนี้นางสาวภัสวี ขุนเทพได้ให้ความเห็นในประเด็นดังกล่าวไว้ว่าครูผู้สอนในระดับ ประถมศึกษามองว่าสื่อทำมือในอนาคต อาจมีการนำมาใช้ร่วมกันกับเทคโนโลยีมากยิ่งขึ้น ยกตัวอย่าง อาจมีการใช้สื่อหรือโปรแกรม canva (แคนวา) เข้ามาเป็นส่วนร่วมไปกับสื่อทำมือที่ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และทำความเข้าใจในเนื้อหาทางนาฏศิลป์มากยิ่งขึ้น มากกว่าสื่อทำมือ แค่ว่าเดียว (ภัสวี ขุนเทพ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 4 สิงหาคม 2568)

นอกจากนี้ผู้เขียนได้มีสัมภาษณ์ นายประม ประยูรหงษ์ ครูผู้สอนในระดับมัธยม มองว่าสื่อทำมือในอนาคตอาจไปได้ไกลกว่านี้เนื่องจากบุคลากรทางการศึกษา สำนักพิมพ์ต่าง ๆ ต่างให้ความสำคัญ และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สื่อทำมืออาจไม่ได้ เป็นเพียงแค่รูปภาพในกระดาษอีกแล้วอาจมีการพัฒนาใช้เทคโนโลยีเข้ามาพัฒนาสื่อ ทำมือให้เป็น 3 มิติ 4 มิติ หรือ 5 มิติ หรืออาจเป็นเหมือนภาพยนตร์ในโรงหนัง เพื่อให้ ผู้เรียนเกิดความสนุกสนานมากขึ้นไปเรื่อย ๆ ประกอบกับเทคโนโลยีที่มีความ ก้าวล้ำทันสมัยก็เหมือนครูผู้สอนก็ต้องพัฒนาตนเองยิ่งขึ้นไปเรื่อย ๆ เช่นกัน (ประม ประยูรหงษ์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 11 สิงหาคม 2568)

จากการศึกษาในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าสื่อทำมือแม้จะเป็นสื่อรูปแบบดั้งเดิม แต่ยังคงได้รับ การพัฒนาอย่างต่อเนื่องจากบุคลากรทางการศึกษา โดยมีแนวโน้มว่าจะถูกผสมผสานเข้ากับเทคโนโลยี สมัยใหม่ เช่น AI หรือโปรแกรมสร้างสื่อดิจิทัล เพื่อเพิ่มความสามารถในการโต้ตอบและ การประมวลผลผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งเป็นข้อได้เปรียบที่สื่อทำมือเพียงอย่างเดียวไม่สามารถ ทำได้ การเปรียบเทียบพบว่าสื่อทำมือมีจุดแข็งด้านความยืดหยุ่นและความสร้างสรรค์ ขณะที่สื่อ

เทคโนโลยีมีความโดดเด่นในด้านความจริงและการนำเสนอที่หลากหลาย จากมุมมองของครูทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาต่างเห็นว่าสื่อทำมือควรถูกพัฒนาให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ในอนาคต

ประโยชน์ของสื่อทำมือ

สื่อทำมือมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ช่วยทำให้เนื้อหาที่ซับซ้อนเข้าใจได้ง่ายขึ้น โดยเฉพาะในรายวิชานาฏศิลป์ซึ่งมีเนื้อหาทางปฏิบัติและทฤษฎีละเอียด สื่อทำมือจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้เชิงลึก และกระตุ้นการมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น ครูผู้สอนเห็นคุณค่าและประโยชน์ของสื่อทำมือในการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการสอนนาฏศิลป์ นอกจากนี้ผู้เขียนได้สัมภาษณ์ผู้สอนที่มีประสบการณ์ด้านการสอนและผลิตสื่อทำมือเพื่อเก็บข้อมูล โดยนางสาวศิรินทรา อินยา ได้ให้ความเห็นดังกล่าวไว้ว่า

สำหรับผู้สอนมองว่าสื่อทำมือมีประโยชน์อย่างมากเนื่องจากเทคโนโลยีอาจไม่ได้ละเอียดเท่ากับการได้ลงมือทำขอให้คำนิยามสั้น ๆ “สืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ” คือบางที่ผู้เรียนได้แค่ศึกษาผ่านคอมพิวเตอร์เท่านั้น แต่สื่อทำมือผู้เรียนได้ลงมือทำเอง ได้จับได้ใช้ เป็นรูปธรรมที่อาจสำคัญกว่าการได้ยินหรือได้เห็นเท่านั้น สุดท้ายอยากให้ครูผู้สอนให้ความสำคัญในการทำสื่อทำมือให้มีความหลากหลายรูปแบบและติดตามเทรนด์หรือความนิยม สิ่งที่ทำให้ผู้เรียนให้ความสนใจ ยกตัวอย่าง เมื่อ 3 เดือนที่แล้วกระแสของลาบูบู้กำลังให้ความนิยมอย่างมาก แต่ช่วงนี้กระแสของ “Italian Brainrot” (อิ-เทล-เลียน เบรน-ร็อต) ในสื่อออนไลน์อย่าง TikTok, YouTube กำลังได้รับความนิยม ผู้สอนจึงต้องมีการปรับปรุงรูปแบบอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ผู้เรียนในปัจจุบันเกิดความสนใจมากยิ่งขึ้น (ศิรินทรา อินยา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 1 สิงหาคม 2568)

นอกจากนี้ผู้เขียนได้มีการสัมภาษณ์ นายปรมะ ประยูรหงษ์

มีประโยชน์มากแต่ครูผู้สอนมองว่า “สื่อทำมือเป็นผู้เลือกผู้เรียน” หมายถึงสื่อทำมือควรใช้กับผู้เรียนตามวัย และเนื้อหาที่เหมาะสม ยกตัวอย่าง สื่อประเภทบัตรคำที่มีรูปภาพ และเนื้อหาที่อาจเป็นท่ารำนานาฏศิลป์เบื้องต้น ควรใช้กับผู้เรียนในระดับประถม 1-3 มากกว่าในระดับมัธยมต้นและปลาย ซึ่งอาจเป็นสื่อทำมือแต่ละประเภทมีผลกับการรับรู้ของผู้เรียน และเนื้อหาที่อาจต้องมีความเข้มข้นขึ้นตามระดับ นอกจากนี้อีกหนึ่งประเด็นที่น่าสนใจคือ การผลิตสื่อทำมืออาจไม่ได้เกิดจากครูผู้สอนในทางเดียวผู้เรียนอาจเป็นผู้ออกแบบสื่อทำมือได้ด้วยตนเองเป็นการเสริมสร้างพัฒนาการของผู้เรียนได้ดียิ่งกว่าการใช้สื่อการสอนแบบเดิม ๆ นั่งเรียนผ่านหน้าจอเพียงอย่างเดียวทุกคาบก็อาจไม่เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนเท่าที่ควร สำหรับผู้เรียนในระดับมัธยม ครูผู้สอนใช้สื่อเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียวคงไม่ได้ ควรต้องมีสื่อประเภทอื่น ๆ

เข้ามาใช้เพื่อให้เกิดความน่าสนใจ และใช้กับผู้เรียนที่เหมาะสมกับช่วงวัยเช่นเดียวกัน

(ประมะ ประยูรหงษ์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 11 สิงหาคม 2568)

จากการศึกษาในครั้งนี้ชี้ชัดให้เห็นแล้วว่าสื่อทำมือนี้อาจมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนด้านความเข้าใจ การจดจำ และแรงจูงใจ โดยเฉพาะในนาฏศิลป์ที่เน้นการรับรู้เชิงสุนทรีย์ สื่อทำมือทำหน้าที่เป็น สัญลักษณ์ทางศิลปะที่เปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนเกิดจินตนาการและประสบการณ์เชิงศิลปะอย่างลึกซึ้ง การสร้างสื่อด้วยตนเองสอดคล้องกับแนวคิด Constructivism และ Experiential Learning ช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสร้างสรรค์ งานศิลปะ สื่อทำมือจึงเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงศิลปะกับการเรียนรู้ และสามารถต่อยอดสู่การออกแบบหลักสูตรหรือสร้างนวัตกรรมทางศิลปะได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทสรุป

จากการศึกษาพบว่าสื่อทำมือเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน ทั้งในด้านความเข้าใจ การกระตุ้นความสนใจ รวมถึงการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และทักษะการปฏิบัติของผู้เรียน การใช้สื่อทำมือช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ท่ารำและโครงเรื่อง ทำให้การนำเสนอเนื้อหาในชั้นเรียนมีความชัดเจนและเป็นรูปธรรม สื่อทำมือจึงถือเป็นรากฐานสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาทางนาฏศิลป์อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ควรอธิบายกระบวนการสร้างสรรค์ท่ารำและโครงเรื่องอย่างละเอียด โดยระบุที่มาของท่ารำแต่ละท่าจากส่วนใดของงานวิจัย และชี้แจงว่าโครงเรื่องของการแสดงสอดคล้องกับขั้นตอนใดของกระบวนการวิจัย เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจที่มาและลำดับขั้นตอนขององค์ความรู้ได้อย่างชัดเจน
2. ควรเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้สื่อทำมือในบริบทอื่น เช่น การสอนศิลปะการแสดงในระดับประถมศึกษา หรือการจัดกิจกรรมในชุมชน เพื่อให้บทความสามารถต่อยอดสู่การปฏิบัติจริงและเพิ่มคุณค่าทางการศึกษาได้อย่างกว้างขวาง

รายการอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2568). นโยบายการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2564–2565. กระทรวงศึกษาธิการ. <https://www.moe.go.th>.
- ดนิตา ดวงวิไล. (2564). การจัดการเรียนรู้รายวิชาการผลิตสื่อการสอนวิชาภาษาไทย โดยใช้การวิจัยเป็นฐานที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการวิจัยของนิสิตระดับปริญญาตรี สาขาวิชาภาษาไทย. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม, 11(2), 275.
- บุษราคัม ยอดชะลูด. (2564). การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการอ่านจับใจความสำคัญ สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลายพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย. วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ, 1(4), 21.
- ไพโรจน์ ทองคำสุก. (2547). ครูจำเรียง พุทธประดับ ศิลปินแห่งชาติ: รูปแบบความเป็นครูผู้ถ่ายทอด นาฏศิลป์ไทยแบบโบราณ. ใน หลักการแสดงนาฏศิลป์ปริทรรศน์ (น. 5). โรงพิมพ์ดอกเบญ.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2547). หลักการแสดงนาฏศิลป์ปริทรรศน์ (พิมพ์ครั้งที่ 3, น. 12). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.